

DON DE LILLO

HILJAI
SUUS

DON DELILLO:

Valkoinen kohina (1985, suom. 1986)

Vaaka (1988, suom. 1989)

Mao II (1991, suom. 1993)

Alamaailma (1997, suom. 1999)

Esittäjä (2001, suom. 2001)

Cosmopolis (2003, suom. 2003)

Putoava mies (2007, suom. 2008)

Omegapiste (2010, suom. 2011)

Nolla kelviniä (2016, suom. 2017)

Hiljaisuus (2020, suom. 2022)

DON DELILLO

Hiljaisuus

Suomentanut

HELENE BÜTZOW

TAMMI
HELSINKI

Englanninkielinen alkuteos *The Silence* ilmestyi Yhdysvalloissa 2020.

Copyright © Don DeLillo 2020

Suomenkielinen laitos © Helene Bützow ja Tammi 2022

Tammi on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Painettu EU:ssa

ISBN 978-952-04-3273-7

Barbara Bennettille

*”En tiedä, millä aseilla
kolmas maailmansota käydään,
mutta neljännessä maailmansodassa
taistellaan kepeillä ja kivillä.”*

Albert Einstein

Ensimmäinen osa

1

Sanoja, lauseita, numeroita, etäisyys kohteeseen.

Mies painoi nappulaa, ja selkänoja kallistui taaksepäin. Hän huomasi katsovansa lähintä niistä pienistä ruuduista, jotka olivat juuri matkatavaralokeroiden alapuolella, sanat ja numerot vaihtuivat lennon edetessä. Lentokorkeus, ilman lämpötila, nopeus, saapumisaika. Hän halusi nukkua mutta ei lakannut katsomasta.

Heure à Pariisi. Heure à Lontoo.

”Katso”, hän sanoi, ja nainen nyökkäsi kevyesti, mutta jatkoi kirjoittamista pieneen siniseen muistikirjaansa.

Hän alkoi luetella sanoja ja numeroita ääneen, koska niillä ei ollut merkitystä, ei minkäänlaista vaikutusta, jos hän vain rekisteröi muuttuvat yksityiskohdat, ja ne katosivat saman tien mielen ja lentokoneen kaksoisurinaan.

”Okei. Lentokorkeus kolmekymmentäkolmetuhattakaksi jalkaa. Mukavaa ja täsmällistä”, hän sanoi. ”Température extérieure miinus viisikymmentäkahdeksan C.”

Hän vaikenä odotti että nainen sanoisi Celsius, mutta tämä vain katsoi muistikirjaa edessään kääntöpöydällä, mietti hetken ja alkoi taas kirjoittaa.

”Okei. Aika New Yorkissa kaksitoista viisikymmentäviisi. Ei sanota päivällä vai yöllä. Vaikka eihän sitä meille tarvitse sanoa.”

Tärkeintä oli nyt nukkuminen. Hänen oli nukuttava. Mutta sanoja ja numeroita tuli jatkuvana virtana.

”Saapumisaika kuusitoista kolmekymmentäkaksi. Nopeus neljäsataaseitsemänkymmentä mailia tunnissa. Lentoaika kohteeseen kolme tuntia kolmekymmentäneljä minuuttia.”

”Ajattelen sitä pääruokaa”, nainen sanoi. ”Ajattelen myös samppanjaa jossa oli karpalomehua.”

”Mutta sinähän et tilannut sitä.”

”Vaikutti mahtailevalta. Mutta skonsseja odotan.”

Hän puhui ja kirjoitti yhtä aikaa.

”Haluan lausua sen sanan oikein”, hän sanoi. ”Lyhyt o-äänne. Niin kuin sanoissa scot tai trot. Vai lausutaanko scone samalla tavalla kuin moan?”

Hän katsoi, kun nainen kirjoitti. Kirjoittiko hän muistiin sen mitä sanoi, mitä he kumpikin sanoivat?

Nainen sanoi: ”Celsius. Siis isolla C:llä. Se oli jonkun nimi. En saa etunimeä mieleeni.”

”Okei. Entä vitesse. Mitä vitesse tarkoittaa?”

”Ajattelen Celsiusista ja hänen työtään sata-asteikolla.”

”Sitten on vielä Fahrenheit.”

”Hänkin.”

”Mitä vitesse tarkoittaa?”

”Mikä?”

”Vitesse.”

”Vitesse. Nopeus”, nainen sanoi.

”Vitesse. Seitsemäsataaneljäkymmentäkahdeksan km tunnissa.”

Hänen nimensä oli Jim Kripps. Mutta lentomatkan ajan hänen nimensä oli paikannumero. Se oli hänen oma syvään juurtunut käytäntönsä, nimi tuli boarding passiin leimatusta numerosta.

”Hän oli ruotsalainen”, nainen sanoi.

”Kuka?”

”Celsius.”

”Tarkistitko vaivihkaa puhelimesta?”

”Tiedät kyllä, miten nämä asiat menevät.”

”Nousevat pintaan muistin syvyyksistä. Ja sitten kun saat mieleesi miehen etunimen, minulle alkaa tulla paineita.”

”Mitä paineita?”

”Paineita muistaa Fahrenheitin etunimi.”

Nainen sanoi: ”Keskity taas yläilmojen ruutuun.”

”Tämä lento. Kaikki pitkät lennot. Kaikki nämä tunnit. Pitkästymistä raskaampia.”

”Avaa tablettisi. Katso elokuva.”

”Olen puhetuulella. Ei kuulokkeita. Olemme kumpikin puhetuulella.”

”Ei nappikuulokkeita”, nainen sanoi. ”Puhutaan ja kirjoitetaan.”

Hän oli Jimin vaimo, tummaihoisen, Tessa Berens, taustaltaan karibialais-eurooppalais-aasialainen, runoilija jota julkaistiin usein kirjallisuuslehdissä. Hän toimi myös online-editorina neuvontaryhmässä, joka vastasi tilaajien kysymyksiin kaikista mahdollisista aiheista, kuulon menettämisestä tasapainoon ja dementiaan.

Täällä, ilmassa, pariskunnan vuoropuhelu tuntui olevan suurelta osin jonkin automatisoidun prosessin tulosta, ja sanat määräsi itse lentomatkan luonne. Ei lainkaan sellaista syrjähtelyä kuin ihmisillä sisätiloissa, ravintoloissa, joissa painovoima estää rajut liikkeet ja puhe leijuu vapaasti. Kaikki nämä tunnit valtamerten tai valtaviin mantereiden yläpuolella, typistettyjä, ikään kuin koteloituneita lauseita, matkustajia, lentäjiä, matkustamohenkilökuntaa, jokainen sana unohtuu heti, kun kone laskeutuu kiitoradalle ja aloittaa loputtoman rullauksen kohti vapaata matkustajaputkea.

Hän ajatteli, että ainoastaan hän muistaisi siitä osia,

keskellä yötä sängyssä, kuvia lentoyhtiön huopiin kääriytyneistä nukkuvista ihmisistä, jotka näyttivät kuolleilta, muistaisi pitkän lentoemännän, joka kysyi, saisiko täyttää hänen viinilasinsa, hän muistaisi lennon päättymisen, istuinvyövalon sammumisen, vapautuksen tunteen, matkustajat jotka odottivat käytävillä, uloskäyntien vieressä seisovat lentoemännät kiittelemässä ja nyökkäilemässä, miljoonan mailin bonushymyt.

”Etsi elokuva. Katso elokuva.”

”Olen liian nukuksissa. Matkaa jäljellä tuhatkuusisataayksi mailia. Kellonaika Lontoossa kahdeksantoista nolla neljä. Nopeus neljäsataakuusikymmentäviisi mailia tunnissa. Luen kaiken mitä näen. Durée du vol kolmeneljäkymmentäviisi.”

Nainen sanoi: ”Moneltako se ottelu on?”

”Alkaa puoli seitsemältä.”

”Ehdimmekö ajoissa kotiin?”

”Enkö lukenut sen äsken ruudulta? Arvioitu saapumisaika sitä tai tätä.”

”Älä unohda, että laskeudumme Newarkiin.”

Ottelu. Toisessa elämässä nainen voisi olla kiinnostunut. Lento. Hän halusi olla siellä minne oli menossa ilman tätä väliepisodia. Pitääkö joku pitkistä lennoista? Hän ei selvästikään ollut joku.

”Heure à Pariisi yhdeksäntoista nolla kahdeksan”, mies sanoi. ”Heure à Lontoo kahdeksantoista nolla kahdeksan.

Nopeus neljäsataakuusikymmentäkolme mailia tunnissa. Kaksi mailia vähemmän kuin viimeksi.”

”Okei, kerron mitä kirjoitan. Yksinkertaista. Kirjoitan siitä mitä näimme.”

”Millä kielellä?”

”Perusenglanniksi. Lehmä loikkasi kuun yli.”

”Meillä on vihkosia, kirjasia, kokonaisia teoksia.”

”Minun on nähtävä se omalla käsialallani, sanotaan vaikka kahdenkymmenen vuoden kuluttua, jos olen vielä elossa, löytääkseni jonkin puuttuvan elementin, sen mitä en näe nyt, siis jos olemme vielä elossa kahdenkymmenen tai kymmenen vuoden kuluttua.”

”Tapat aikaa. On siinä sitäkin.”

”Tapetaan aikaa. Pitkästyään. Eletään elämää.”

”Okei. *Température extérieure* miinus viisikymmentäseitsemän F”, hän sanoi. ”Yritän parhaani mukaan ääntää alkeisranskaa. Matka määränpäähän tuhatviisisataaseitsemänkymmentäkahdeksan mailia. Olisi pitänyt tilata taksi.”

”Otetaan taksi kentällä.”

”Tällainen määrä väkeä, tällainen lento. Ihmisillä on auto odottamassa. Hirveä ruuhka ulko-ovilla. Kaikki tietävät tarkasti, minne pitää mennä.”

”Useimmilla tai ainakin joillakin on matkatavaroita ruumassa. Meillä ei. Se on meidän etumme.”

”Kellonaika Lontoossa kahdeksantoista yksitoista.

Arvioitu saapumisaika kuusitoista kolmekymmentäkaksi. Sama kuin viimeksi. Sen kai pitäisi rauhoittaa. Kellonaika Pariisissa yhdeksäntoista yksitoista. Lentokorkeus kolmekymmentäkolmetuhattakolme jalkaa. Durée du vol kolme kuusitoista.”

Kun sanat ja numerot sanottiin ääneen, lausuttiin, esitettiin huolellisesti, faktat saivat hetkellisen elämän, ne rekisteröitiin virallisesti tai vapaaehtoisesti – hän ajatteli sitä ajan ja paikan korvin kuultavana määrittelynä.

Nainen sanoi: ”Pane silmät kiinni.”

”Selvä. Nopeus neljäsataaseitsemänkymmentäkuusi mailia tunnissa. Lentoaika määränpäähän.”

Nainen oli oikeassa, ei panna matkatavaroita ruumaan, voimme sulloa ne lokeroon. Hän katsoi näyttöä ja ajatteli ohimennen ottelua, ei muistanut ketä vastaan Titans pelasi.

Saapumisaika kuusitoista kolmekymmentä. Température extérieure miinus neljäkymmentäseitsemän C. Kellonaika Pariisissa kaksikymmentä kolmetoista. Lentokorkeus kolmekymmentäneljätuhattakaksi jalkaa. Hän piti siitä, että kaksi jalkaa mainittiin. Ne kannatti ehdottomasti panna merkille. Ulkolämpötila miinus viisikymmentäkolme F. Distance de parcours.

Seahawksia vastaan, niinpä tietysti.

Kripps oli pitkän miehen nimi ja hän olikin pitkä, mutta välinpitämättömästi, halusi olla mitäänsanomaa-

ton ja pystyi siihen vaivatta. Hän ei ollut ylpeä, muun väen yläpuolella ponnahteleva pää vaan kumara, nimetömyydellä siunattu hahmo.

Sitten hän muisteli koneeseen siirtymisen prosessia, paikoilleen päässeitä matkustajia, pian tulevaa ateriaa, lämpimiä kosteita pyyhkeitä joilla puhdistettiin kädet, hammasharjaa, hammastahnaa, sukkia, vesipulloa, huo- van mukana tulevaa tyynyä.

Herättivätkö ne kaikki hänessä jonkinlaista häpeää? He olivat päättäneet matkustaa business-luokassa hinnasta huolimatta, koska pitkä lento ahtaassa turisti- luokassa oli haaste, jonka he halusivat tällä kertaa välttää.

Silmäsuojukset, kosteusvoide, viineillä ja väkevillä lastattu kärry, jota lentoemäntä työntää silloin tällöin käytävällä.

Hän katsoi riippuvaa näyttöä ja tunsu tylsämielisen suopeuden ailahduksen. Hän ajatteli itseään puhtaasti turistina. Lentokoneita, junia, ravintoloita. Hän ei halunnut olla hyvin pukeutunut. Sellainen tuntui toisen, pe- tollisen itsen aikaansaannokselta. Mies peilissä on ihas- tunut huoliteltuun kuvaansa.

”Minä päivänä satoi?” nainen kysyi.

”Mainitset sateisen päivän muistojesi kirjassa. Sade- päivä ikuistetaan. Loman koko idea on siinä, että se koe- taan ainutkertaisena. Olet itse sanonut niin. Muistetaan

kohokohdat, mieleenpainuvat hetket ja tunnit. Pitkät kävelyretket, hienot ateriat, viinibaarit, yöelämä.”

Hän ei kuunnellut omia sanojaan koska tiesi ne väljähtyneiksi.

”Jardin du Luxembourg. Ile de la Cité, Notre-Dame, rampana mutta hengissä. Centre Pompidou. Minulla on lipunkanta tallessa.”

”Sadepäivä on selvitettävä. Kun katsoo muistiinpanoja vuosien kuluttua, täytyy pystyä näkemään kaikki tarkasti, yksityiskohtaisesti.”

”Et mahda itsellesi mitään.”

”En halua mahtaa itselleni mitään”, hän sanoi. ”Haluan vain päästä kotiin ja katsoa tyhjää seinää.”

”Lentoaika määränpäähän tunti kaksikymmentäkuusi minuuttia. Sanon sinulle, mitä en muista. Tämän lentoyhtiön nimeä. Kaksi viikkoa sitten menomatkalla oli toisen yhtiön kone, eikä siinä ollut kaksikielistä ruutua.”

”Mutta ruutu tuottaa sinulle iloa. Pidät siitä.”

”Se auttaa pakenemaan melua.”

Kaikki on ennaltamäärättyä, pitkä lento, se mitä ajatellaan ja sanotaan, upotaan yhteen ainoaan loputtomaan yläsäveleen, moottorin jylyyn, hyväksytään että siihen on mukauduttava ja pidettävä sitä siedettävänä, vaikka se ei ole sitä.

Istuin joka mukautuu matkustajan hierontatoiveeseen.

”Muistamisesta puheen ollen. Nyt minä muistan”, hän sanoi.

”Mitä?”

”Putkahti ihan tyhjästä. Anders.”

”Anders.”

”Herra Celsiuksen etunimi.”

”Anders”, hän sanoi.

”Anders Celsius.”

Se tuotti naiselle tyydytystä. Putkahti ihan tyhjästä. Tyhjästä ei ole jäljellä juuri mitään. Kun kadonnut fakta palaa mieleen ilman digitaalista apua, jokainen ilmoittaa sen heti toiselle ja katsoo samalla kaukaisuuteen, tiedetty ja kadotetun toiseen maailmaan.

”Lapset tällä lennolla. Käyttäytyvät hyvin”, mies sanoi.

”He tietävät, etteivät ole turistiluokassa. Tuntevat vastuunsa.”

Nainen puhui ja kirjoitti yhtä aikaa, pää painuksissa.

”Okei. Lentokorkeus kolmetuhattakolmesataakuusikymmentäneljä jalkaa. Kellonaika New Yorkissa viisi-toista nolla kaksi.”

”Paitsi että olemme menossa Newarkiin.”

”Ei meidän tarvitse nähdä ottelun jokaista minuuttia.”

”Ei minun ainakaan.”

”Eikä minun”, mies sanoi.

”Tietysti sinun on pakko.”

Hän päätti nukkua puoli tuntia tai siihen saakka, kun

lentoemäntä toisi välipalaa ennen laskeutumista. Teetä ja jotain makeaa. Kone alkoi heittelehtiä puolelta toiselle. Hän tiesi, ettei siihen pitäisi kiinnittää huomiota ja että Tessan pitäisi kohauttaa olkapäitään ja sanoa, taista menoa tähän asti. Istuinvyön merkkivalo leimahti punaiseksi.

Hän kiinnitti istuinvyönsä ja katsoi ruutua, ja Tessa painui kumarampaan, taipui melkein kaksinkerroin muistikirjansa ylle. Heittelehtiminen yltyi, lentokorkeus, ilman lämpötila, nopeus, hän seurasi ruutua, mutta ei sanonut mitään. He hukkuivat meluun. Joku nainen hoippui keskikäytävällä, palasi vessasta ensimmäiselle riville, otti kiinni selkänöjistä pysyäkseen pystyssä. Puhetta kaiuttimesta, yksi lentäjistä ranskaksi ja sen jälkeen joku lentoemännistä englanniksi, ja hän ajatteli, että voisi taas ryhtyä lukemaan ruudulta ääneen, mutta tuli siihen tulokseen että se olisi järjetöntä sinnikkyyttä keskellä henkistä ja ruumiillista ahdinkoa. Tessa katsoi nyt häneen, ei kirjoittanut vaan katsoi, ja hänen mieleensä juolahti, että istuin olisi nostettava pystyasentoon. Tessa oli jo pystyasennossa, taittoi tarjotinpöytänsä telineeseen ja pani muistikirjan ja kynän istuintaskuun. Kova kolahdus josakin heidän alapuolellaan. Näyttö pimenei. Lentäjä puhui ranskaa, sitä ei tulkattu englanniksi. Jim tarttui istuimen käsinojiin, tarkisti sitten Tessan istuinvyön ja kiristi omansa uudelleen. Hän kuvitteli, kuinka kaikki matkus-

tajat katsoivat suoraan eteensä, seurasivat kotona kello kuuden uutisia neloskanavalta, odottivat tietoa koneensa putoamisesta.

”Pelottaako meitä?” Tessa kysyi.

Jim jätti kysymyksen roikkumaan, ajatteli teetä ja jotain makeaa, teetä ja jotain makeaa.

2

Anna mielijohteen ohjata logiikkaa.

Se oli pelaajan motto, hänen virallinen uskontunnustuksensa.

He istuivat odottamassa superscreen-televisiion edessä. Diane Lucas ja Max Stenner. Mies oli harrastanut urheiluedonlyöntiä isoilla panoksilla, ja tämä oli jalkapallokauden viimeinen ottelu, amerikkalaista jalkapalloa, kaksi joukkuetta, yksitoista pelaajaa kummassakin, sata jaardia pitkä suorakulmion muotoinen kenttä, kummassakin päässä maaliviivat ja maalitolpat, pikkujulkkiksen laulama kansallislaulu, kuusi U.S.A:n ilmavoimien Thunderbird-hävittäjää viiruttaa taivasta stadionin yläpuolella.

Max oli tottunut olemaan paikallaan, liimautumaan pintaan, istumaan nojatuolissaan, katsomaan ja kiroamaan äänettömästi kun pelissä tunaroidaan tai ei päästä

tavoitteeseen. Kirous näkyi hänen siristyneissä silmissään, oikea silmä oli melkein kiinni, mutta ottelun tilanteesta ja panoksen suuruudesta riippuen se saattoi muuttua myös koko naaman rienaukseksi, elämänmurheeksi, huulet ovat kiristyneet, leuka väpättää hiukan, uurre nenän sivulla pyrkii venymään. Ei sanaakaan, vain tuo kireys, ja oikea käsi nousee raapimaan vasenta olkavartta antropoidisesti, kädellisten tapaan, sormet ihoon kaivautuen.

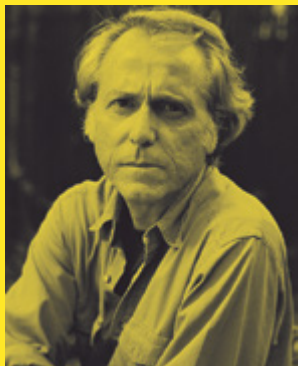
Tänään oli Super Bowl LVI vuonna 2022, Diane istui keinutuolissa puolentoista metrin päässä Maxista, ja takana heidän välissään istui keittiöntuolilla hiukan etukumarassa Dianen entinen, vähän yli kolmekymmentävuotias opiskelija Martin.

Mainoksia, ohjelmaklippejä, tarinointia ennen ottelua.

Max sanoi olkapäänsä yli: ”Raha on aina mukana pistennusteissa, itse vedonlyönnissä. Mutta tietoisella tasolla huomaan eron. Tapahtuupa kentällä mitä hyvänsä, pistennuste on järkähtämättä mielessäni mutta itse veto ei.”

”Isoja rahoja. Mutta varsinaisen summan hän pitää omana tietonaan”, Diane sanoi. ”Se on pyhää maata. Odotan, että hän kuolee meistä ensimmäisenä ja kertoo minulle viimeisellä hengenvedollaan, paljonko rahaa on polttanut kaikkina näinä vuosina, jotka olemme olleet enemmän tai vähemmän elämänkumppaneita.”

”Kysy häneltä, kuinka monta niitä vuosia on.”

DON DELILLO (s. 1936) on Yhdysvaltain arvostetuimpia kirjailijoita, joka kuvaa romaaneissaan taiturimaisesti kulutus-yhteiskuntaa ja sen salakavalia lakeja. Hän on kirjoittanut seitsemäntoista romaania ja saanut teoksistaan arvostettuja palkintoja, joihin kuuluvat mm. National Book Award, PEN/Faulkner Award, Jerusalem Prize ja PEN/Saul Bellow Award.

Suuren amerikkalaisikirjailijan pieni mutta painava romaani vie hetkeen, jota kenties eniten pelkäämme: maailmaan, josta teknologiset yhteydet katoavat. Mitä meistä jää silloin jäljelle?

”DeLillo on paranoian ja turmion airut, kirjailija joka ymmärtää ajan hengen. *Hiljaisuus* on puhdasverinen katastrofiromaani, joka muistuttaa meitä siitä, että joskus elämä voi muuttua niin kiinnostavaksi, että unohdamme pelätä.”
THE NEW YORK TIMES

”Someajan Samuel Beckett.”
THE GUARDIAN

Päällys: Markko Taina

